

ADABIYOT

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARINING
5-SINF UCHUN DARSLIK

II QISM

Uchinchi nashr

«SHARQ» NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK KOMPANIYASI
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT – 2015

S. AHMEDOV, B. QOSIMOV,
R. QO'CHQOROV, SH. RIZAYEV

Mas'ul muharrir
NUSRATULLO JUMAXO'JA, filologiya fanlari doktori

Taqrizchilar:

M.VALIYEVA – Yunusobod tumanidagi 274-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi;
SH.TOSHMIRZAYEVA – Xalq ta'limi vazirligi tasarrufidagi filologiya fanlariga ixtisoslashgan
davlat umumta'lim maktabi o'qituvchisi.

*Respublika maqsadli kitob jamg'armasi mablag'lari
hisobidan chop etildi.*

A 29 **Adabiyot:** Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinfi
uchun darslik. II qism / S. Ahmedov, B. Qosimov, R. Qo'chqo-
rov, Sh. Rizayev. – T.: «Sharq», 2015. – 176 b.

UO'K 372.882(075)
KBK 83.3(50')

OYBEK

(1905–1968)

Taniqli o‘zbek adibi Muso Toshmuhammad o‘g‘li Oybek 1905-yil 10-yanvar kuni Toshkent shahrida bo‘zchi oilasida tug‘ilgan. Avval maktabda, keyin pedagogika texnikumida o‘qigan. 1925–1930-yillarda O‘rta Osiyo davlat dorilfununi (hozirgi O‘zbekiston Milliy universiteti)ning ijtimoiy fanlar fakultetida ta‘lim olgan Oybek o‘qishni bitirib, shu dorilfununda muallimlik qilgan.

She‘rlar yozish bilan ijodini boshlagan Oybekning dastlabki to‘plami «Tuyg‘ular» nomi bilan 1926-yilda chop etildi. Shundan so‘ng shoir yirik she‘riy janr hisoblangan dostonchilikka qo‘l uradi. Birin-ketin uning «Dilbar – davr qizi» (1931), «O‘ch» (1932), «Baxtigul va Sog‘indiq» (1933) singari turli mavzudagi o‘nlab dostonlari e‘lon qilinadi.

Bilasizki, eng katta daryolar ham dastavval tog‘lardan pildirab tushuvchi arg‘amchidek ingichka jilg‘alardan boshlanadi. Daryoning siz ko‘rgan qudratli oqimida o‘sha jilg‘alardan har birining o‘ziga yarasha ulushi bo‘ladi. Xuddi shunga o‘xshab Oybekning keyinchalik yozgan yirik nasriy asarlari – «Qutlug‘ qon» (1940), «Navoiy» (1944), «Quyosh qoraymas» (1958) singari romanlarining «xamirturush»i ham kichik-kichik hikoyalar bo‘lgandi. Ular sirasiga «Fanorchi ota», «Musicha», «Singan umid», «Tillatopar»,

«Gulnora opa» kabi hikoyalarni kiritish mumkin. Shunisi muhimki, bu asarlarning aksariyat qahramonlari keyin ham yozuvchi o‘y-fikrida yashashni davom ettirdi, ijodiy o‘sib bordi. Ma’lum vaqt o‘tib esa yuqorida sanaganimiz yirik romanlarda to‘laqonli qahramonlar bo‘lib maydonga chiqishdi.

Shunday asarlardan biri o‘tgan asrning 30-yillarida yozilgan «Fanorchi ota» hikoyasidir.

Keling, avval bu hikoyani birgalashib o‘qib chiqaylik.

FANORCHI OTA

(Hikoya)

Tor, qiyshiq ko‘chaning o‘ksiz oqshomini Tursunqul akaning churuk darvozasi tepasiga o‘tqizilgan bir fanorning titrak nurlariga yoritar edi. Uni har kuni kechqurun past bo‘yli, burushiq yuzli bir chol kelib, yoqib ketar edi. Biz uni «Fanorchi ota» der edik. U juda yuvosh, indamas kishiydi; kichkina narvonchasini chaqqon qo‘yib, allaqanday ustalik bilan chiqar, qo‘ltig‘idan kir ro‘molchasini olib, avaylab fanor oynalarini artardi. Fanorni yoqqach, yerga tushib, obkashdek bukilgan yelkasiga narvonchasini qo‘yib, birpasda ko‘zdan yo‘qolar edi.

Fanor qurilgan vaqtlarda butun mahalla quvonib, unga allaqanday mehr ila qaragan bo‘lsalar-da, faqat bu mehr uzoqqa cho‘zilmagandi. Keyincha har kim unga parvosiz bo‘la boshladi.

Ayniqsa, mahalla bolalari ila fanor orasida anglashilmas dushmanlik uyg‘ondi. To‘planishib, avvalo, bir-birimizning do‘ppimizni otishar, fanorga do‘ppi kiygizgan o‘rtoq merganligi ila kerilar edi. Keyincha bu ham bizni zeriktira boshladi, chunki piston qadalgan yoki har turli ipaklar bilan bezalgan do‘ppini kiyib olib, fanor chiroyli bir tus olar, bizni xafa qilgandek bo‘lar edi. Shuning uchun ham qo‘limizga tosh, kesak olib, fanorga hujum qilishni o‘rgandik. Bunda u juda kuchsiz edi: kichkina bir kesak yoki tosh parchasi bechora fanorning oyna ko‘zlarini o‘pirib tushirardi. Keyin-keyin Fanorchi ota haftada uch-to‘rt marta unga «yangi ko‘zoynak» taqib ketishga majbur bo‘lardi. U ketdi, darrov biz

yangi «ko‘z»ni o‘yib olardik. Shunday bo‘lsa-da, Fanorchi ota «lom» deb og‘iz ochmasdi. Uning bu qilig‘i bizga sira yoqmas, tutib olish uchun poylasa, hatto birontamizni tutib urisa ekan, der edik. Ammo shu tilaklardan bittasi ham yuzaga chiqmasdi.

Bir kun namozshom vaqti ko‘chada bolalar ko‘p edi. Ichimizda eng ko‘p qo‘rqmaydigan, eng battol Qosim cho‘loq: «Bolalar!» – dedi. Changga botgan yuzlarimiz yangi bir narsa kutib, uning ko‘zlariga tikildik.

– Fanorchi ota keladigan vaqt yaqin. Sindiramiz. Nima qilar ekan? – dedi-da, qo‘lga ilinadigan bir narsa qidira boshladi.

Qo‘llarimizdan g‘izillab uchgan tosh-kesaklar fanorning hamma ko‘zlarini teshib o‘tgan edi. Uzoqdan Fanorchi otaning bukilgan kichkina qomati yaqinlasha boshladi. Narvoncha yelkadan tushib, ta‘zim ila devorga suyandi. Fanorchi ota uning ustiga chiqdi-da, «chirt» etib gugurtni yoqdi: fanor to‘rt tarafdin qulagan uy kabi ajava tusda, yana bir tomonga qiyshayib turar edi. Biz hammamiz kerilib turar edik. Ba‘zilar «piq-piq» kulishdi. Chol kasal odamga o‘xshab sekin-sekin pastga tushdi. O‘siq qoshlari tagida qisilib yotgan ko‘zlari ila hammamizga yalingansimon qaradi-da, mayin bir tovush bilan:

– Tentak bolalarim, bu qanday gap? Fanorga tegmasanglar, bir narsa bo‘ladimi? U yuqorida, sizlar pastda o‘ynay beringlar-da.

Bolalar jim bo‘lgan edi.

– Sizlar hali yosh, ko‘zlaringiz o‘tkir. Qorong‘i ham, yorug‘ ham baravar. Xufton bo‘lmasdan onalaringizning quchog‘ida pish-pish uxlab qolasiz hammangiz. Bizga o‘xshash qari-qartanglar uchun chiroq judayam kerak, – dedi.

Bolalarning ko‘zi cholda edi.

– Tunov kuni kechasi qattiq yomg‘ir yog‘ib turgan edi. Bu yoqqa kelsam, ko‘cha qop-qorong‘i. Fanorning teshik oynasidan shamol kirib o‘chirib qo‘ygan. Ana u ariqning bo‘yiga borganimda bir nima suvni chapillatardi. Yopiray, nima ekan, deb fanorchamni ariqqa tutsam, mendan ham qari bir kishi ariqdan chiqolmay yotgan

ekan. Darrov qo‘lidan tortdim, bir amallab chetga chiqardim, hamma yog‘i loy, jiq-jiq suv.

Bolalardan biri:

– Voy, boyaqish, soqoliyam, yuziyam loymi? – dedi.

– Hamma yog‘i loy bo‘lgan... Keyin yetaklab uyiga eltib qo‘ydim, – dedi chol.

Mening ko‘zimga Fanorchi otaning degani shunday ko‘rinib kelgandi, Qosim cho‘loq:

– Yolg‘on-yolg‘on! – deb baqirdi.

Bolalar birdan:

– Rost! – deb javob qaytarishdi.

– Kim endi sindirsa, shuni tutib beramiz otamga, – dedi Ahmad.

Fanorchi ota:

– Ha, barakalla, endi sindirmaysizlarmi? – dedi.

– Yo‘q-yo‘q, – javob berdik shu zamon.

Kichkina narvonni yana yelkasiga ilib, chol qorong‘ilikka kirib yo‘qoldi.

Shundan beri, haqiqatan, fanorga hech shikast yetmadi. Hozir shu fanorning o‘rnida simto‘r bilan o‘ralgan tuxumdan kattaroq elektr lampochkasi yonib turadi. Uning uchun na yoquvchi, na gugurt, na moy kerak. Hech bir bola tegajaklik qilib tosh ham otmaydi. Uning yorug‘ida yurganda yoshligimning bir parchasi va Fanorchi otanigina xotirlayman.

* * *

Oybekning «Fanorchi ota» hikoyasida tasvirlangan hodisalar, aslida, sizning yoshingizdagi bolalar tez-tez guvoh bo‘ladigan voqealar sirasiga kiradi. Axir, ko‘chada futbol o‘ynayotganingizda qo‘ni-qo‘shnilarning derazalari necha marotaba sinib tushmaganmi? Yoki qo‘shni mahallada joylashgan, gir atrofi paxsa devor bilan o‘ralgan bog‘da meva g‘arq pishgan payti sodir bo‘lgan bir-biridan qiziq sarguzashtlarni eslang.

XX asr boshlarida esa hali uy va ko‘chalarni elektr chiroqlari yoritmas, xonadonlarda shamchiroq, qorachiroqlardan foydala-

nilardi. Ko'chalarga fanorlar ilinar, ular elektr toki bilan emas, kerosin bilan yondirilardi. Fanorlarning moyini, shisha ko'zlarini almashtirish uchun maxsus xizmatchilar birlashtirib qo'yilardi.

Oybek hikoyasining asosiy voqealari mana shunday fanorlardan biri tevaragida kechadi. Tursunqul aka degan kishining darvozasi ustiga ilingan chiroqqa shu atrofda yashaydigan bolalar dastidan tinchlik yo'q. Ayniqsa, battol Qosim cho'loq har kuni bir zarar-kunandalikni o'ylab topadi. Sheriklarini fanor ko'zlarini sindirishga, shu yo'l bilan keksa Fanorchi otaning g'ashiga tegishga da'vat etadi. Fanorchi ota esa «unga yangi ko'zoynak» taqib ketishdan zerikmaydi. Bolalarga cholning bu yuvoshligi, indamasligi sira yoqmasdi. Ularga qolsa, voqea yana davom etgani yaxshi. Ya'ni chol bolalarni «tutib olish uchun poylasa, hatto birortamizni tutib ursa ekan», deb «orzu» qilishadi. Biroq Fanorchi ota, xuddi atay qilgandek, biror marta ularga «tish qayramaydi»...

Fanorchi otaning qalbi shafqatga, mehrga, bir so'z bilan aytganda, insoniy hislarga limmo-lim to'la. Uning uzoq vaqt bolalarning bema'ni qiliqlariga chidab kelgani ham aynan shu fazilati bilan izohlanadi.

Xayriyatki, bu hislar hozirgina beboshlik qilib, keksa kishining urinishlaridan kekkayib turgan, hatto uning ustidan «piq-piq» kulayotgan bolalar ko'ngliga ham ko'chadi, ularni insof, shafqat ko'chasiga yetaklaydi.

Endi battol Qosim cho'loqning gapini «cho'rt» kesib tashlaydigan, faqat fanor emas, Fanorchi ota himoyasiga ham dadil chiqa oladigan, «Kim endi sindirsa, shuni tutib beramiz otamga», deya oladigan Ahmad singari mardona bolalar ham paydo bo'ladi...

Agar Oybekning bu hikoyasini, biz yuqorida namunasini keltirganimizdek, sinchiklab, hafsala bilan tahlil qilishga urinsangiz, undan yana ko'p-ko'p ma'no-mazmunlar topishingiz tayin.

Ishonamizki, bu mustaqil ijodiy mashg'ulot sizga kelajakda Oybekning yirik asarlari – qissa va romanlarini tushunish, ularning mohiyatini to'laroq anglashda, albatta, asqatadi. Zero, Oybek adabiyotimiz xazinasini o'zining juda ko'p go'zal asarlari bilan

boyitgan zahmatkash yozuvchi hisoblanadi. Yozuvchining ijodiy merosi 20 jildni tashkil etishi ham buning yorqin dalilidir.

Oybek o‘z ijodi davomida bolalik mavzusiga qayta-qayta murojaat etishdan charchamaydi. «Fanorchi ota»dan tashqari, uning avvalgi darslarda eslatganimiz «Gulnor opa», «Musicha», «Tillatopar», «Singan umid» singari kichik hikoyalari ham aynan bolalik xotiralari asosida dunyoga kelgan. Agar 1944-yilda yozilgan «Navoiy» romanida buyuk mutafakkirning ziddiyatlarga to‘la hayoti tasvirlangan bo‘lsa, «Alisherning bolaligi» qissasi to‘laligicha bo‘lg‘usi shoirning yoshlik pallalaridan hikoya qiladi.

Savol va topshiriqlar

1. Yozuvchi bolaligida guvoh bo‘lgan voqealar adabiy asarga aylanishi uchun muallifdan nimalar talab qilinadi?
2. «Fanorchi ota» hikoyasida tasvirlangandek hodisa sizning hayotingizda ham bo‘lganmi? Agar bo‘lgan bo‘lsa, u sizda qanday taassurot qoldirganini gapirib bering.
3. «Tor, qiyshiq ko‘chaning o‘ksiz oqshomini Tursunqul akaning churuk darvozasi tepasiga o‘tqizilgan bir fanorning titrak nurlarigina yoritar edi». Shu tasvir bilan yozuvchi o‘sha davr hayoti, kishilar ahvoli to‘g‘risida qanday ma‘lumotlarni bermoqchi bo‘lgan deb o‘ylaysiz?
4. Hikoyadagi «mahalla bolalari ila fanor orasida anglashilmas dushmanlik uyg‘ondi» degan gapni izohlashga harakat qiling. Bu «dushmanlik»ning sababi nima bo‘lishi mumkin?
5. O‘ylab ko‘ring-chi, Qosim cho‘loqning shunday laqab olishiga nimalar sabab bo‘lgan ekan?
6. «Fanorchi ota» hikoyasini yozma tahlil qilishga harakat qiling.

Oybek hayotining so‘nggi yillarigacha bolalik kunlarini o‘z-gacha sog‘inch bilan xotirlardi. Uning bu esdaliklari «Bolalik» nomli hajman katta qissasining dunyoga kelishiga zamin bo‘ldi.

Sizning hozirgi vazifangiz bu qissani to‘liq o‘qib-o‘zlashtirish emas. Yuqori sinflarga o‘tganingizda bu ishga navbat keladi,

albatta. Bugun «Bolalik» asaridan bir parchani o‘qiyimiz-da, xuddi bir hovuch suvga qarab dengizni his qilishga uringandek, shu qissaga xos bo‘lgan muhim jihatlarni sezishga intilamiz.

BOLANING KO‘NGLI POSHSHO

(«Bolalik» qissasidan)

...Ko‘cha bugun jonlangan. Bo‘zchilar tanda¹ yoyib, ipni ko‘k bo‘yoqqa bo‘yaydilar, bir tomoni dag‘al, qilli, g‘o‘laday og‘ir asbobni tanda ustidan yuritib, ipni silliqalaydilar. Bo‘zchilarning ko‘pi qari-qartang odamlar. Sal sho‘xlik qilsang: «G‘ivillama oyoq ostida!» – deb jerkishadi ular.

Men ariq labidan bir parcha loy olib «poq-poq» o‘ynab o‘tirsam, uyidan o‘rtog‘im A‘zam otilib chiqadi. Ko‘zlari allanechuk besaranjom. Qarasam, qo‘lida bir tilim handalak. Men unga: «Shirinmi?» deb tikilaman. U havasim kelganini biladi, shekilli, qo‘lini orqasiga oladi-da, boshini liqillatib maqtanadi:

– Dadamlar olib keldilar, yana bor. Ah, shirin...

Men loyni otaman. Yugurib Mirahmad otaning uyiga kiraman. Supuriqsiz, qarovsiz qolgan keng hovlida juda baland, beo‘xshov eski paxsa devorli xonaning kichkina, shaloq darchasi oldida bobom o‘rtog‘i bilan gaplashib o‘tiribdi. Men pinjiga tiqilaman:

– Buva, handalak...

Chol quloq solgisi kelmaydi, hassasining uchi bilan yerni urib, gapiradi:

– Bilaman, bilaman, Musulmonqulning odami edi u, shaytonga dars berardi...

– Balli, esingizda ekan... – eski do‘ppili boshini og‘ir chayqab, so‘zini davom ettiradi Mirahmad ota: – Ana shu oqpadarga qamti

¹ **Tanda** – mato to‘qish uchun uzunasiga tortilgan ip, o‘rish.

kelib qolsam bo‘ladimi! U otda, men yayov. Qo‘limda shashpar¹...
O‘ziyam devday baquvvat, zug‘umli yigit edi-da...

Men chollarning gapiga beixtiyor berilaman. Dam bobomga, dam uning o‘rtog‘iga tikilaman. Ular allaqanday xonlar, beklar, qo‘rg‘onlar, urushlar to‘g‘risida so‘zlashadi. Allakimlar qandaydir katta darvozalarni berkitib qo‘ygan, kimlardir shaharga suv bermagan, bog‘dorlar qaylargadir qochib ketgani uchun bog‘larda mevalar pishib, sasib-chirib ketgan. Bu gaplar menga ertakdan ham qiziq tuyuladi. Nihoyat, chollar jim bo‘lishadi, go‘yo yoshliklarini sog‘inganday, boshlarini quyi solishadi.

Men bobomning qo‘lidan tortaman:

– Handalak...

– Tek tur, huvari. Hali pishgani yo‘q... – deydi bobom.

Men yana qistayman. Qo‘lidan astoydil tortaman. Mirahmad ota meni aldamoq uchun gavronday hassasini qo‘ldan qo‘lga chaqqon olib, xirillagan ovoz bilan qandaydir qiziq ashula aytib beradi. Yo‘q, menga kor qilmaydi. Axiri, bobom o‘rtog‘iga deydi:

– Nima qilamiz? Bola. Bolaning ko‘ngli poshsho...

Bu gapning ma‘nosiga tushunaman. Chunki men o‘z tilagimni unga qabul qildirsam, u har vaqt atrofdagilarga yoki o‘z-o‘ziga shunday deb qo‘yardi.

Bizning uydan tor ko‘cha bo‘ylab yuz qadamcha yurilsa, tosh terilgan katta ko‘chaga – «Oqmachit» mahallasiga chiqiladi. Bu yerda uchta do‘kon bor: biri qassoblik, ikkisi baqqollik. Musa baqqolning do‘koni ko‘zimga har vaqt quruq ko‘rinadi. U faqat sabzi, piyoz, un, kerosin sotadi. Ammo muloyim, shirinso‘z, sersoqol keksa Sobir baqqolda esa pashshalardan qoraygan shoda-shoda teshik-kulcha, «ot non»lardan, qurtlagan jiyda va turshaklardan tortib, to toshko‘mir, quruq beda, «makkaisano»²gacha har narsa topiladi.

¹ **Shashpar** – uchiga yumaloq, g‘adir-budur temir o‘rnatilgan uzun dastali gurzi, cho‘qmor.

² **Makkaisano** – tropik va subtropik o‘lkalarda o‘sadigan ko‘p yillik buta va daraxtlarning umumiy nomi, ularning surgu dori sifatida qo‘llaniladigan bargi.

Biz shu do‘konga boramiz. Sobir baqqol ohangdor mayin ovoz bilan: «Barakalla, azamatcha, buvalari to‘ylarini ko‘rsin», – deb meni erkalab qo‘yadi.

Bobom qalashib yotgan handalaklardan bitta kichkinasini oladida, hidlab qo‘limga tutqazadi, keyin bahosini so‘raydi. Baqqol bir nima deydi. Bobom o‘siq qoshlarini chimirib, bir qaraydi-da, uzun, keng oq surp ko‘ylagining cho‘ntagidan bir necha chaqa chiqaradi, har birini ko‘ziga yaqin tutib, obdan tikilib, baqqolning oldiga tashlaydi. Sobir baqqol boshini chayqaydi.

– Bo‘lmaydi, otajon, picha qo‘shing, – deydi.

– Bas. Bahosi yaxshi bo‘ldi, – deydi bobom jerkib, uyga buriladi. Sobir baqqol orqadan yana astoydil qichqiradi:

– Dadaqo‘zi ota, bir nima qo‘shmasangiz bo‘lmaydi!

Bobom unga qiyo boqmaydi. Tor ko‘chaga kirgach, o‘z-o‘zicha gapirib ketadi: «Insof bilan sot-da. Og‘zingga siqqanicha aytaverasanmi!» Keyin mendan ham ranjiydi: «Tentak, sabrni bilmaysan. Bozordan kattasini olib kelardim».

Men handalakni qo‘ltiqlaganimcha shamolday yuguraman. Ayvonda do‘ppimi, jiyakmi tikib o‘tirgan onamdan pichoq so‘rayman. Akam ham, bir chekkada nimanidir o‘zicha chatib-tikib o‘tirgan opam ham sevinishadi. Mana, chol ham asta kirib keladi.

– Qimmatga oldim. Bozorga tushardim-u, lekin ko‘nmadi o‘g‘ling, – deydi u onamga. – Bolaning ko‘ngli tilla... Omon bo‘lsin, orqamda qolsin. Bu tentakni juda yaxshi ko‘raman.

Shundan keyin chol har ikki-uch kunda eshikdan terlab-pishib kiradi, qo‘ynidan kattaligi piyoladay «yo‘l-yo‘l» handalakni chiqarib beradi, keyin onamgami, buvingami bozorning g‘ovurg‘uvuridan shikoyat qiladi...

* * *

Qissadan olingan kichkinagina lavhadayoq biz o‘zimizni bir-daniga yozuvchi bolaligi kechgan davrga tushib qolgandek his qilamiz. Ko‘z oldimizda XX asrning boshlaridagi ko‘hna Toshkentning g‘ala-g‘ovur ko‘chalari namoyon bo‘ladi.

Boʻzchilarning oʻz ishlarini koʻchaga olib chiqqanlaridan bilamizki, ularning hovlilari unchalik katta emas. Qolaversa, qorongʻi qishda tor hovlida dimiqqan, zerikkan keksa hunarmandlar bahor quyoshidan bahra olgilari keladi. Axir, issigʻi handalakni pishirishga yetib qolgan quyoshning tafti kimning taniga yoqmaydi, deysiz...

Yosh Musoning «ariq labidan bir parcha loy olib «poq-poq» oʻynab» oʻtirishidan ham kunlarning ancha isib qolgani bilinadi.

Oybek bolalar xarakterini shu darajada yaxshi biladiki, yozuvchi tasvirida ular juda tabiiy gavdalanadi. Aʼzamning oxirgi maqtovi – «Ah, shirin...» – degani Musoning barcha sabr-u bardoshiga nuqta qoʻyadi. Uning koʻziga oʻzi suygan mashgʻulot – «poq-poq» oʻynash ham birdan koʻrinmay qoladi: «Men loyni otaman. Yugurib Mirahmad otaning uyiga kiraman...»

Mirahmad otaning hovlisi keng boʻlsa-da, uning supuriqsiz, qarovsiz qolganidan bu uydagi yosh-yalang boshiga biror koʻrgilik tushgani seziladi...

Shu hovlida ikki qariya xuddi suvdek oqib oʻtib ketgan yoshlik davrlarini eslab oʻtirishibdi. Bola guvoh boʻlgan suhbatidan anglashiladiki, ularning ayni kuchga toʻlgan paytlari Musulmonqullar, yaʼni Qoʻqon xonligi davriga toʻgʻri kelgan. (Siz keksalarning «allaqanday xonlar, beklar, qoʻrgʻonlar, urushlar toʻgʻrisidagi soʻzlari», «allakimlar qandaydir katta darvozalarni berkitib» qoʻygani, «kimlardir shaharga suv bermagani» haqidagi suhbatining asl maʼnosini yuqori sinflarda, albatta, bilib olasiz. Masalan, Abdulla Qodiriyning «Oʻtkan kunlar» romanida ham shu hodisalar haqida hikoya qilinadi.)

Agar «Bolalik» qissasini topib, toʻliq oʻqib chiqsangiz, juda qiziq voqealarga boy bu asar Oybekning bolaligi, oʻsmirligi toʻgʻrisidagi tasavvurlaringizni kengaytirishi aniq.

Oybek faqat isteʼdodli shoir va mashhur yozuvchigina boʻlib qolmay, yirik olim, publitsist va tarjimon ham edi. U rus adabiyotining quyoshi sanalgan Pushkinning «Yevgeniy Onegin» sheʼriy romanini, Lermontovning «Maskarad» asarini, arman xalq eposi

«Sosunli Dovud» dostonini va boshqa oʻnlab asarlarni ona tili-mizga mahorat bilan oʻgʻirgan. U 1943-yilda Oʻzbekiston Fanlar akademiyasining haqiqiy aʼzosi etib saylangan, «Oʻzbekiston xalq yozuvchisi» degan yuksak unvonga sazovor boʻlgan edi.

Oybek 1968-yilning 1-iyulida 63 yoshida ogʻir xastalik tufayli hayotdan koʻz yumdi. Yozuvchi ona xalqiga ulkan adabiy-ilmiiy meros qoldirdiki, bu meros kelajakda ham avlodlarimiz maʼnaviyati yuksalishiga beminnat xizmat qiladi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimov tashabbusi bilan 2010-yilda poytaxtimiz Toshkentning eng soʻlim mas-kanlaridan biri – Alisher Navoiy nomidagi Milliy bogʻda Oybek-ning muhtasham haykali qad rostladi. Bu mashhur yozuvchining ijodiy merosi va xotirasiga koʻrsatilgan ulkan hurmat va eʼzozning yorqin ifodasi hisoblanadi.

Savol va topshiriqlar

1. Oybekning bolalik mavzusida yozgan asarlari nomini sanab, ularning biri toʻgʻrisida kengroq maʼlumot bering.
2. «Bolaning koʻngli poshsho» hikoyasi adibning qaysi qissasidan olingan? Siz bu asarni toʻliq oʻqiganmisiz?
3. Hikoyadagi bolaning qiliqlarini (bobosini handalak olib berish-ga koʻndirganini) «erkalik, tantiqlik» deb baholash mumkinmi? Fikringizni isbotlab berishga harakat qiling.
4. Boboning Sobir baqqol doʻkonida «qalashib yotgan handalak-lardan bitta kichkinasini» tanlashi bilan hikoya oxiridagi gap oʻrtasida qanday bogʻliqlik bor?
5. Bobo bir joyda «Bolaning koʻngli poshsho» desa, boshqa joyda «Bolaning koʻngli tilla», deydi. Har ikki ibora mazmunini izohlashga urinib koʻring.

Foydalanilgan asosiy manba:

Oybek. Mukammal asarlar toʻplami. 11-jild. – T.: «Fan», 1977.

Usmon NOSIR

(1912–1944)

Dunyo adabiyoti tarixida shunday shoirlar o‘tganki, ularning umri va ijodi xuddi qorong‘i osmonni birdan yoritib yuborgan chaqmoqqa o‘xshaydi. Bilsangiz, bir lahzada chaqnab o‘tib ketadigan chaqmoqda ko‘plab elektrostansiyalar yillar davomida ishlab chiqaradigan quvvat bo‘ladi. Rus shoiri Lermontov, tatar ijodkori Abdulla To‘qay, o‘zbek adabiyotining favqulodda iste’dodli namoyandasi Usmon Nosir mana shunday yorqin siymolar-dandir. Garchi juda kam umr ko‘rgan bo‘lsalar-da, ular yozib qoldirgan asarlarning ahamiyati asrlarga tatigulikdir.

Usmon Nosir bor-yo‘g‘i 32 yil yashagan bo‘lsa, shuning 6–7 yilidagina erkin ijod qilish imkoniyatiga ega bo‘ldi.

Bo‘lg‘usi shoir 1912-yilning 13-noyabrida Namangan shahrida dunyoga keldi. Uning hunarmandchilik bilan ro‘zg‘or tebratadigan otasi bu paytda og‘ir xasta bo‘lib, bola go‘dakligidayoq olamdan o‘tadi. Usmon o‘z otasi mehrini, uning erkalashlarini ko‘rmay o‘sdi. To‘rt yasharligida onasi Xolambibi shu yerlik Nosirhoji degan kishiga turmushga chiqadi va oila Qo‘qonga ko‘chib keladi. Usmonjon shahardagi internatda o‘qiydi, tarbiyalanadi.

1931-yilda Usmon Nosir Samarqanddagi O‘zbekiston dorilfununi (hozirgi Samarqand davlat universiteti)ga o‘qishga kiradi. U tengdoshlari orasida o‘zining o‘tkir fikri, fanlarni tez o‘zlashtira olishi, shoirlik iste’dodi va sho‘x-sha’n tabiati bilan yaqqol ajra-

- Lituz.com

Elektron kitoblar

**To'liq qismini Shu tugmani
bosish orqali sotib oling!**